

Projekteringsanvisning VA-, VVS-, Kyl- och processmediesystem

Skapad: 2007-10-10
Uppdaterad: 2022-07-01

locum.

VÄRDEN FÖR VÄRDEN

VI ÄR EN DEL AV
REGION STOCKHOLM

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Innehåll					
Inledning..... 4					
ALLMÄNNA FUNKTIONSKRAV 5					
5 VA-, VVS och kylsystem 5					
5.1 Flexibilitet..... 5					
5.2 Inneklimat 5					
Dimensionerande utetemperatur 5					
Dimensionerande innetemperatur 6					
5.3 Teknisk försörjningssäkerhet 7					
5.4 Ljud 7					
5.5 Åtkomlighet för VVS- och kylinstallationer 8					
5.6 Gestaltning 8					
5.7 Kostnadskalkyler 8					
5.8 Miljö och energi 8					
5.9 Framtagande av handlingar 9					
52 FÖRSÖRJNINGSSYSTEM FÖR FLYTANDE MEDIUM 10					
52.1 Ledningsnät 11					
52.2 Platsutrustning.....12					
53 AVLOPPSVATTENSSYSTEM.....14					
53.1 Ledningsnät 16					
53.2 Platsutrustning.....17					
55 KYLSYSTEM 19					
55.1 Undercentralutrustning 20					
55.2 Centralutrustningar 21					
55.3 Ledningsnät 21					
55.4 Platsutrustning.....23					
56 VÄRMESYSTEM 24					
56.1 Undercentralutrustning 25					
56.2 Centralutrustningar 26					
56.3 Ledningsnät 26					
56.4 Platsutrustning.....27					
57 LUFTBEHANDLINGSSYSTEM 28					
57.1 Centralutrustning 31					

Processägare	Processledare/Uppdateringsansvarig	Kvalitetssamordnare	Skapat	Senast ändrat	Godkänt
Fastighetsdirektör Akut	Specialist VVS	Kvalitetschef	2007-10-10	2022-07-01	2022-07-01
Kod	Text				
	57.2 Kanalsystem.....33 57.3 Platsutrustning.....36				
	Bilagor: se www.locum.se/verktygen/styrdokument-fastigheter/tekniska-instruktioner/gruppindelning/51.-va-system/ alt www.locum.se/verktygen/styrdokument-fastigheter/tekniska-instruktioner/gruppindelning/luftbehandlingssystem/				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Inledning <i>Där det bedrivs hälso- och sjukvård ska det finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att god vård ska kunna ges¹.</i> Standardisering av lokaler, rumsfunktioner och tekniklösningar medför effektivare och säkrare vård, samt långsiktigt hållbara, robusta och ändamålsenliga vårdfastigheter. Styrdokument fastigheter är ett styrmedel för att säkerställa lokaler för god vård – att lagkrav följs, att krav avseende patientsäkerhet uppfylls och att arbetsmiljön i lokalen är god – en gemensam standard som ska gälla för fastigheter förvaltade av Locum. Styrdokumentet kan även tillämpas för inhyrda lokaler. Vänligen kontakta Locums specialister vid frågor gällande styrdokument fastigheter. Projekteringsanvisning VA-, VVS-, Kyl- och processmediesystem Projekteringsanvisningen ansluter till Locums övriga styrdokument fastigheter och ska användas som projekterings- och entreprenadanvisningar för VVS- och kylanläggningar. Beträffande standarder tillämpas konventionen att hänvisning till exempelvis SIS-TS39:2015 betyder att det är versionen från 2015 som avses medan hänvisning till SIS-TS39 avser den <i>senaste</i> officiella version av den standarden. Locum ingår i nätverket PTS-forum där PTS står för Program för Teknisk Standard (PTS), vilket är ett nätverk för de flesta landsting och regioner i Sverige, som strävar mot samma standarder för bl.a. installationer, komfortnivåer m.m. På flera ställen hänvisas till PTS-databasen som för närvarande återfinns på http://ptsforum.se. Databasen bygger på standardiserade rum som benämns "typrum". Lokalt kan variationer förekomma. Typrummen i Region Stockholms fastighetsbestånd benämns ofta som "standardrum". Projekteringsanvisningarna är uppdelade i två huvudavsnitt. Kapitel 5 redovisar anvisningar för allmänna funktionskrav som anläggningarna ska uppfylla Kapitel 52 – 57 redovisar anvisningar för den tekniska utformningen av anläggningarna Övergripande mål Övergripande mål är att projektera optimala anläggningar som även tar hänsyn till framtida förändringar. För gällande energikrav m.m. hänvisas till Riktlinje Projekterande konsulter på www.locum.se/verktygen.					
¹ 5 Kap 2§ Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
	ALLMÄNNA FUNKTIONSKRAV 5 VA-, VVS och kylsystem 5.1 Flexibilitet Installationerna ska projekteras med ett fokus på att underlätta framtida verksamhetsförändringar i byggnaden. Reservutrymmen ska finnas i undertak, schakt och apparatrum/teknikutrymme så att komplettering av installationerna kan utföras. Hur stora dessa ytor/volymer ska vara bestäms i varje enskilt projekt. Som riktvärde gäller cirka 20 % överdimensionering. Detta gäller inte för operationsventilation och annan skyddsventilation som dimensioneras efter SIS-TS39. 5.2 Inneklimat Med temperatur nedan avses rumstemperatur som mäts upp via vanliga temperaturmätare – ej operativ temperatur. Inneklimatet avser vistelsezonen. Vistelsezonen är den del av rummet där ställda krav på inneklimatet ska innehållas. Vistelsezonen är definierad i Boverkets byggregler BBR. <i>För övrig information om luftkvalitet och termiskt inomhusklimat se Folkhälsomyndighetens Föreskrifter och Allmänna råd på myndighetens hemsida.</i> Dimensionerande utetemperatur Sommartid: Utetemperatur 27°C och 60 % relativ fuktighet. Om hårda krav ställs på att inomhustemperaturen alltid ska hållas under en viss innetemperatur även när utemperaturen överstiger dessa värden ska de dimensionerande parametrarna vara +28°C och 70 % RF. Vid avfuktningsfunktion, ska installationer dimensioneras för en absolut uteluftfuktighet på 16,7 g vatten/kg luft. Utomhusplacerade kylmedelskylare ska dimensioneras för +35 °C. Vintertid: För uppvärmning av lokaler med tillförd luft ska dimensionerande vinterutemperaturen vara -17°C (DVUT 1-dygn).				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01				
Kod	Text								
Dock bör man för varje enskilt projekt i programhandlingskedet bestämma vilka dimensioneringskriterier som ska gälla, och om och när kortvariga temperaturavvikelser är acceptabla. Dimensionerande innetemperatur Med "temperatur" avses nedan mätbar lufttemperatur i rummet och inte operativ temperatur, ekvivalent temperatur eller liknande. För dimensionerande innetemperaturer ska hänsyn tas till eventuella krav från verksamheten på grund av känslig utrustning, särskilda vårdbehov och dylikt. Temperaturnivåer/Normalvärden Uppgifter om lämpliga lufttemperaturer för projektering, m.m. finns i PTS-databasen kopplade till de så kallade typrummen/standardrummen. Angivna värden ska ses som en lägsta godtagbar nivå för den verksamhet som ska bedrivas i utrymmet. Projektet får dock föreslå en avvikande temperatur om det kan motiveras. Projekts styrgrupp beslutar vad som ska gälla. Sjukhusens olika kylbehov kan delas upp i följande kategorier: <table border="0"> <tr> <td>Processkyla</td> <td>Kyla till utrustningar, apparater, servrar, telerum, ställverk, hissar, datarum, storkök, patolog, operation, röntgen, intensivvård, laboratorier etc. Sådan kyla är inte utetemperaturberoende. Kylbehovet är ungefär detsamma året runt.</td> </tr> <tr> <td>Komfortkyla</td> <td>Kyla till kylbatterier i luftbehandlingsaggregat (allmän ventilation) samt torrkyla vid behov. Sådan kyla är utetemperaturberoende. Kylbehovet varierar under året.</td> </tr> </table> För att minimera byggnaders behov av aktiva kylsystem ska alltid nedan angivna förutsättningar studeras och dokumenteras - Möjligheter att använda frikyla det vill säga nyttja uteluftens kylande förmåga vid låga och måttliga temperaturer undersöks. Även frikyla via borrhål i berg eller via sjövattnen etc. kan vara aktuellt. - Möjligheten att förse fönster med effektiva solskydd studeras. - Oönskad värme från apparater ska fångas upp direkt vid källan. I första hand väljs passiva kylsystem. Om det i steg 1 - 3 framkommer att aktiva kylsystem erfordras, ska dessa system utformas utifrån följande: - Den kyla som erfordras kan produceras på olika sätt t ex: - Kyla från närliggande vattentäkt, bergbrunnar, uteluft etc. - Egna kylmaskiner.						Processkyla	Kyla till utrustningar, apparater, servrar, telerum, ställverk, hissar, datarum, storkök, patolog, operation, röntgen, intensivvård, laboratorier etc. Sådan kyla är inte utetemperaturberoende. Kylbehovet är ungefär detsamma året runt.	Komfortkyla	Kyla till kylbatterier i luftbehandlingsaggregat (allmän ventilation) samt torrkyla vid behov. Sådan kyla är utetemperaturberoende. Kylbehovet varierar under året.
Processkyla	Kyla till utrustningar, apparater, servrar, telerum, ställverk, hissar, datarum, storkök, patolog, operation, röntgen, intensivvård, laboratorier etc. Sådan kyla är inte utetemperaturberoende. Kylbehovet är ungefär detsamma året runt.								
Komfortkyla	Kyla till kylbatterier i luftbehandlingsaggregat (allmän ventilation) samt torrkyla vid behov. Sådan kyla är utetemperaturberoende. Kylbehovet varierar under året.								

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
	• En kombination av egna kylmaskiner och köp av fjärrkyla. LCC – kalkyler, miljö- och driftaspekter ska ligga till grund för val av kylproduktion. <i>Se avsnitt 5.7 Kostnadskalkyler.</i> Luftkvalitet Minluftflöden som återfinns i PTS-databasen är framtagna utifrån kunskapen om det aktuella typrummets vanligaste personbelastning och funktion och strävar efter att balansera luftbehovet och strävan efter energieffektivisering. I de få fall där särskilda hygienkrav föreligger går dock dessa krav alltid före energiaspekten. Framst gäller det operationssalar, isoleringsrum på infektionsavdelningar och renrum inom vävnadsinrättningar. I sådana rum gäller ofta särskilda krav på att tryckförhållanden upprätthålls från t.ex. infektionsverksamheten, EU-GMP eller, beträffande operationsventilation, SIS-TS39. Luften ska tillföras utrymmen dragfritt och med så låga bullernivåer som möjligt. För riktvärden på dessa parametrar hänvisas till Socialstyrelsens bestämmelser respektive PTS riktlinjen för Akustik (<i>se PTS riktlinje på locum.se/verktygen</i>). 5.3 Teknisk försörjningssäkerhet I vägledningen "Den robusta sjukhusbyggnaden" utgiven av MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) finns rekommendationer på frågor om teknisk försörjningssäkerhet i sjukhusbyggnader. Genomförande av sådana rekommendationer är önskvärda men måste i konkreta fall vägas mot befintliga förutsättningar. Det är ofta fallet med frågan om reservvatten där funktionen ofta måste lösas på annat sätt än med egen vattentäkt. 5.4 Ljud <i>För akustikkrav avseende buller från installationer med mera hänvisas till PTS-riktlinjen för Akustik, på www.locum.se/verktygen/styrdokument-fastigheter/overgripande-anvisningar/akustik/</i> Det är viktigt att en byggakustiker konsulteras på ett tidigt stadium i projekt, eftersom placering och utformningen etc. av ventilationsanläggningen är avgörande för bulleralstringen. I vissa fall, främst i operationssalar kan det vara mycket svårt att uppnå standardens krav särskilt om eventuella cirkulationsaggregat placeras inne i salen, varför det bör undvikas. I PTS-databasen finns ljudkrav för installationer angivna för varje typrum/standardrum.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
5.5	Åtkomlighet för VVS- och kylinstallationer Vid installerade apparater ska fri golvyta reserveras för god åtkomlighet för skötsel och underhåll. Dessa serviceytor ska anges på planritningarna. Utrymme ska finnas för både avlastning av demonterade delar och för arbete med dessa. Apparater eller delar i dessa ska kunna demonteras utan att kostnadskrävande ingrepp behöver göras i byggnaden eller i andra installationer. Som vägledning för detta utöver arbetsmiljökraven och dylikt finns det branschrekommendationer som "Rätt arbetsmiljö för VVS-montörer och driftpersonal" utgiven av VVS-företagen. Samråd med Locums driftcontroller för de aktuella fastigheterna ska hållas vid utformningen av VVS- och kylanläggningar.				
5.6	Gestaltning Det är väsentligt att installationernas påverkan på byggnadens utformning studeras tidigt i byggprocessen, det vill säga i utrednings-, program- och systemhandlingsskeden. Normalt finns det ett flertal olika lösningar på systemval, förläggningen av kanaler, apparatrums förläggning etc. Därför ska ett antal olika alternativ studeras tillsammans med arkitekten i tidiga skeden för en optimal gestaltning.				
5.7	Kostnads kalkyler LCC-kalkylering ska tillämpas i alla skeden av nybyggnations- och ombyggnationsprocesserna och ska utföras i enlighet med blanketter som tillhandahålls av Locum. <i>Se Riktlinjen för projekterande konsulter (https://www.locum.se/verktygen/styrdokument-fastigheter/overgripande-anvisningar/projekterande-konsulter/) samt Mall för LCC (locum.se/verktygen/styrdokument-fastigheter/overgripande-anvisningar/mediamatning/)</i>				
5.8	Miljö och energi Mål för den specifika energianvändningen för såväl värmeenergi, elenergi inkl. kyleffekt, ska anges. Elenergi ska uppdelas i fastighetsel och verksamhetsel. Val av system utifrån fastställda energimål ska studeras och anpassas till det enskilda objektets behov. Vilka areabegrepp som används för nyckeltalen ska alltid anges för undvikande av missförstånd. I första hand används A_{temp} i sammanhanget.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Updateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
	För omräkning av mer traditionella BTA/BRA hänvisas till Energimyndigheten. Vid produktval se Locums riktlinje för produkt- och materialval.				
5.9	Framtagande av handlingar Se Locums styrdokument fastigheter som t.ex. Riktlinje Projekterande konsulter samt CAD/BIM- och dokumentanvisningar. Kompletterande krav: Flödesschema: Alla ingrepp på befintliga installationer ska kompletteras på befintliga flödesscheman. All ny installation ska redovisas på ett flödesschema. Kravställning angående flödesschema sammanfattas i bilaga 4. Planritningar: Systemtillhörighet ska framstå på planritningar och minst vid schakt för luftbehandlingsritningar.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
52	FÖRSÖRJNINGSSYSTEM FÖR FLYTANDE MEDIUM Distributionssäkerhet Sjukvårdsanläggning är normalt försörjd från kommunalt vattensystem. Matning från två oberoende håll förordas. Materialval av rörledningar ska väljas med hänsyn till korrosionsrisk vilket är särskilt viktigt vid om- och tillbyggnader av befintliga system. Manuella avstängningsventiler och förbigångsmöjligheter alternativt ett ringmatningssystem projekteras för att begränsa verkan av ett ledningsbrott. Reservkraft Pumpar och andra anordningar för reservvattenförsörjning ska försörjas med reservkraft, oavsett vilket alternativ som väljs för reservvatten. Eventuellt erforderliga tryckstegringspumpar inom sjukhuset förses med reservkraft. Ombyggnad Vid utbyte av delar av en installation väljs alltid komponenter med hänsyn till hela installationens funktion. Tryckstegring Tryckstegring inom sjukhusets vattennät bör om möjligt undvikas, t ex genom lämpligt val av utrustning. Om förhöjt vattentryck är ofrånkomlig väljs i första hand lokal tryckstegringsanläggning med automatik. Vattenmätare För projektering och installation av mediamätare se "Riktlinje för mediamätning" på locum.se/verktygen/styrdokument-fastigheter/overgripande-anvisningar/mediamatning/. Varmvattentemperatur/Legionellaprevention Tappvatteninstallationerna projekteras och utförs för att, så långt som möjligt, försvåra tillväxten av legionellabakterier. Föreskrifter och rekommendationer för detta finns i BBR, på Folkhälsomyndighetens (FOHM) och på VVS-företagens respektive hemsidor. På FOHMs hemsida finns även en aktuell och omfattande Kunskaps sammanställning om Legionella. Vårdhygien för Stockholms Län ansvarar för ett Handlingsprogram legionella som gäller i slutenvården och särskilda boenden i Stockholms län. Dokumentet är i första hand till för att användas av vårdverksamheten i samband med misstänkta sjukdomsfall av legionella men innehåller även råd om vissa förebyggande åtgärder. Dokumentet kan hittas på Vårdgivarguiden, http://www.vardgivarguiden.se/				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Updateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01

Kod	Text Därutöver gäller följande för nybyggnads- och så långt möjligt, för ombyggnadsprojekt: • Vid varmvattenberedning ska seriekopplade beredare övervägas. • Tappvarmvatten förvärms till minst 60°C • Tappvarmvattensystemet ska tillfälligt medge snabb temperaturhöjning till minst 70°C under flera dygn, för att minska bakteriehalten i vattnet vid eventuella legionella utbrott • Cirkulationsledningar förses med manuella reglerventiler vid varje inkoppling till tappvarmvattenledning • Där krav på loggning av VVC-temperaturen finns, ska det finnas inmonterade termometrar helst på varje våningsplan. Specialanläggningar Val av anläggning för specialvatten ska ske i samråd mellan verksamheten och Locum. Vid större laboratorier och verksamheter med hög förbrukning kan det vara ekonomiskt fördelaktigt att behandla vattnet centralt och sedan distribuera det till användningsställen. 52.1 Ledningsnät Allmänt Större schakt förses med dörr och golv i varje plan. Servisledning Inkommande kallvattenledning förses i varje byggnad med filter, avstängningsventiler och förbigångsledning innanför grundmur. Kulvertar Ledningar för vatten samt gaser förlagda åtkomliga i installationskulvertar utgör ur drift- och säkerhetssynpunkt det bästa alternativet. Denna lösning bör därför användas om inte starka skäl talar för andra alternativ. I mindre sjukhus kan förläggning i kulvertar som utnyttjas även för andra ändamål såsom transporter, gångtrafik etc. godtas. Till mer perifera byggnader inom sjukhusområdet kan markförlagda så kallade rörkulvertar godtas. Åtkomlighet För att säkerställa anläggningars funktion anordnas ledningsnät så att kontroll av drifttillstånd samt korrigerande åtgärder underlättas. Förläggning Ledningar ska förläggas så att skador till följd av utläckande vatten begränsas.

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01

Kod	Text

I första hand förläggs ledningar friliggande. Där så påfordras av i första hand hygienska ledningar förläggas dolda.

För ledning som förläggs dolt ska följande villkor uppfyllas:

- Ledningen ska vara utförd av material som påvisas ge god säkerhet mot korrosion och dylikt
- Ledningen ska vara utan fogar eller hålla motsvarande säkerhet
- Ledningen ska vara täthetskontrollerad och betryggande tät innan ledningen kläds in

Samtliga ledningars förläggning ska vara angiven och måttsatt på relationsritning oberoende av typ och förläggning.

52.2 Platsutrustning

Reglerventiler

Rörstam ska förses med stamventiler för att lättare kunna justeras.

Avstängningsventiler

Avstängningsventiler anordnas enligt följande:

- varje avgrening från huvud eller stamledning förses med stängventil
- vid ringmatningssystem och motsvarande sätts stängventiler in på lämpliga ställen så att vattenförsörjningen i respektive byggnad så långt som möjligt kan upprätthållas via alternativ matningsväg, i samband med planerade eller oplanerade driftavbrott på lokal sträcka av huvudledning
- fördelningsledningar för tappvatten utförs med avstängningar vid övergång mellan horisontell och vertikal ledning samt vid in- och utgångar i kulvertar
- inom våningsplan bör stängventil ej betjäna större yta än c:a 100 m² där så bedöms rimligt
- lokaler eller verksamheter med speciella krav på avskiljbarhet, såsom laboratorier etc. förses med separata stängventiler för respektive enhet
- stängventiler bör ej placeras i svårtillgängliga lokaler som operationsavdelning, sterilcentraler etc.

Föravstängningsventiler

Tappvattenledningar ska alltid förses med föravstängningsventiler i kopplingsledningar till platsutrustningar.

Blandare

Blandare ska vara resurseffektiva på flöde och energi med blandning i alla lägen utom i ändlägena. Blandare ska vara engreppsmanövrerad men kunna användas i ändlägen utan att hålla i spaken.

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Updateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
På vissa avdelningar ska blandare som används av sjukvårdspersonal vara utförd, till exempel via spakreglering, så att den inte behöver vidröras med händerna efter tvättning. Beröringsfria blandare ska undvikas på grund av ökad risk för tillväxt av bakterier, bland annat Legionella. Dock kan beröringsfria blandare tillåtas lokalt, till exempel vid publika toaletter, efter särskild utredning. Duschblandare ska placeras så att de kan manövreras omedelbart utanför duschutrymmet. Se bilaga 3 för andra krav och rekommendationer vid val av porslin och blandare. Medicinska utrustningar samt hushållsmaskiner Medicinska utrustningar samt hushållsmaskiner som behöver vattenförsörjning ska i första hand anslutas till tappkallvattensystemet. Anslutning till tappvarmvatten ska motiveras och dokumenteras. Spoldesinfektor får anslutas till tappvarmvatten.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
53	AVLOPPSVATTENSSYSTEM Generella förutsättningar Lokaler, kulvertar och andra områden inom sjukhuset som ej riskfritt kan tillåtas översvämmas förses med nödpumpgropar. Distributionssäkerhet Materialval av rörledningar ska väljas med hänsyn till korrosionsrisk, särskilt viktigt vid om- och tillbyggnader av befintliga system. Reservkraft När reservkraft finns tillgänglig förses pumpgropar med reservkraftförsörjning, så kallad Viktig Last (VL). Pumpning av avloppsvatten För att undvika onödig pumpning av avloppsvatten avleds spill- och dagvatten från sjukhuset i möjligaste mån via självfallssystem. Endast avloppsinstallationer belägna lägre än kommunens mottagningspunkt ansluts till pumpgrop. Avledning av avlopp Säkerhetsanordningar, såsom sprinkler, nödduschar och brandposter, får normalt anordnas utan avlopp. För sprinkler gäller dock att behovet av avrinning i samband med funktionskontroll beaktas. Möjlighet till värmeåtervinning ur avloppsvattnet bör utredas. Lokalt omhändertagande av dagvatten Där markbeskaffenheten så medger ska lokalt omhändertagande av dagvatten prövas i samråd med berörd kommun. Desinfektion av avloppsvatten Som regel krävs inte desinfektion av spillvatten i sjukvårdsbyggnader. Där desinfektion av avlopp erfordras ska val av behandlingsmetod ske i samråd med Locum och berörd kommun varvid miljöaspekterna beaktas. Infektionskliniker m.m. Tidigare myndighetskrav på kontinuerlig desinfektion av avloppsvatten från infektionskliniker har tagits bort. Förberedelser ska dock vara gjorda så att vid behov anläggning för avloppsdesinfektion kan göras driftfärdig inom ett dygn. En eventuell anläggning för avloppsdesinfektion utförs utan reservanordningar som dubbla pumpar och dylikt.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Beträffande obduktionsavdelningen (Patologen) vid sjukhus med infektionsklinik beaktas behovet av desinfektion av avloppsvatten från ett av obduktionsrummen. Laboratorier Från de delar av mikrobiologiska och farmaceutiska laboratorier etc. där högpatorgena mikroorganismer hanteras beaktas möjlighet till desinfektion av avloppsvatten. Ombyggnad Dagvattenbrunnar är vid äldre byggnader i vissa fall anslutna till gemensam avloppsledning för dag- och spillvatten. I samband med ombyggnad utreds möjligheterna att anordna separata system för dag- och spillvatten med avseende på ledningssystem både inom och utom sjukhusområdet. Saneringsrum Rum som är inrättat för sanering av personer som utsatts för radioaktiva, biologiska eller kemiska ämnen (NBC-skydd). För aktuella anvisningar om utformning etc. se Socialstyrelsens dokument i ämnet. Eftersom frekvensen av sådana patienter vanligen är låg används rummet mest för grovsanering av särskilt nedsmutsade patienter samt för undervisning om hantering av NCB-skador kommer rummet att stundtals användas med hög fuktbelastning. Ingen oljeavskiljare bedöms vara nödvändig som regel eftersom endast mindre mängder olja förutsätts förekomma. Istället kopplas avloppet på utgående spillvatten med spolbrunn där man vid krav från kommunen kan utföra provtagningar. Om man placerar Saneringsrummet i närheten eller i direkt anknäytning av ambulanshallar kan man koppla in sig på de ledningar som går från ambulanshallen ut till en oljeavskiljare. Självremsning Spillvattensystemen utformas med hög grad av självrensning. I ombyggnadsprojekt finns ofta dåliga förutsättningar för att undvika igensättning i lågspolande WC-stolar. Om avloppssystemet inte byggs om ska snålspolande WC-stolar inte installeras. Luftning Vid luftning av spillvatteninstallationer väljs i första hand luftningsledning anordnad så att den mynnar fritt ovan yttertak. Härvid beaktas att ledningens mynning ska placeras så att olägenhet på grund av lukt inte uppkommer. Speciellt ska placeringen av uteluftsintagen till luftbehandlingsanläggningarna beaktas. Horisontell förläggning av luftningsledningar ska i möjligaste mån undvikas.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
53.1	Ledningsnät Allmänt Större schakt förses med dörr och golv i varje plan. Förläggning Mot bakgrund av den relativt korta brukstid som spillvattenledningar i vårdbyggnader har, ska dessa ledningar huvudsakligen förläggas utbytbar. Spillvattenledningar ska vara rensbara i hela sin sträckning. Grenrör och böjar större än 45° undviks i gren och samlingsledningar. Långa horisontella dragningar i tak undviks. Övergång från stående samlingsledning till liggande samlingsledning ska utföras med 2 st. 45° böjar. Icke utbytbar ledning För ledning som förläggas icke utbytbar ska följande villkor uppfyllas: • Ledningen ska vara utförd av material som påvisas ge god säkerhet mot korrosion och annan skada • Ledningen ska vara anordnad så att den i fråga om täthet och beständighet är likvärdig med ledning utan fogar • Ledningen ska vara täthetskontrollerad och påvisad vara betryggande tät innan ledningen kläds in Dessutom gäller att för både dolda och icke dolda och icke enkelt utbytbara ledningar ska förläggningen vara måttsatt på relationsritning. Rörisolering Dagvattenledningar isoleras mot kondensering. Isoleringen förses med diffusionsspärr av plastfolie. Ljudisolering beaktas. Anslutning av WC och spoldesinfektorer För utsatta avloppsenheter beaktas särskilt att tillräckligt utrymme finns i bjälklag för att medge godtagbart ledningsfall. Laboratorier Från laboratorier dras separata avloppsstammar. Rensanordningar Rensningsmöjlighet anordnas cirka 500 mm över golv på vertikala stamledningar. Dessa erfordras alltid på stam ovan bottenplatta. I övriga våningsplan anordnas rens- möjligheter på stammar på minst vartannat plan. På horisontala ledningar insätts				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
rensrör och lucka på minst var 15:e meter. Vid ogynnsamma dragningar insätts rensrör tätare. Vid beträddbar vind anbringas rensrör i luftningsledningar. På samlingsledningar förlagda djupare än 0,5 m under färdigt golv insätts spolbrunnar. Vidare placeras rensanordningar på de ställen där, ansamling av fasta föroreningar kan antas uppkomma trots godtagbar dimensionering i övrigt. Takavvattningssystem Kondensrisk från dagvattenledningar beaktas. Vid behov utreds om elvärmekablar erfordras för att minska risken för isbildning i stuprör och dylikt. I t.ex. garage beaktas det bättre alternativet med större diameter, i samma syfte. 53.2 Platsutrustning Golvbrunn Generellt minimeras installation av golvbrunnar, enheter bör anslutas direkt till spillvattensystem och inte via golvbrunn. Golvbrunn placeras ej i gång- och transportvägar. Brunnar i garage och där trafik med trucktåg och dylikt förekommer utförs med körbara betäckningar. I tekniska utrymmen förses vattenlås i golvbrunn med luktstopp. Spygatt Spygatt installeras endast i kalla, och torra utrymmen där risk för frysning eller uttorkning av golvbrunn föreligger. Spygatt placeras ej i gång- eller transportvägar. Ledning från spygatt dras till frostfritt utrymme där vattenlås anordnas före inkoppling till samlingsledning. Avskiljare Kommunernas anvisningar för installation av bensin-/oljeavskiljare ska följas. Om inte annat anges, installeras bensinavskiljare där brand- eller explosionsfarliga vätskor kan tillföras spillvatten. Avskiljare ska vara typgodkänd.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Avskiljare ska vara åtkomliga för slamsugningsbil, ha larm för full avskiljningsmängd samt provtagningsbrunn efter avskiljare. Avskiljare ska placeras frostfritt utomhus eller i ett väl ventilerat utrymme inomhus samt åtkomligt så att skötsel såsom tömning, rengöring och spolning kan utföras. Anordningar för spolning med kallt och varmt vatten ska finnas. Vissa utrymmen som patologen och gipsrum kan ha behov av särskilda avskiljare.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
55	KYLSYSTEM Allmänt Vid installation av komfortkyla ska hänsyn tas till ställda komfortkrav, byggnadssätt mm. En ekonomisk och miljömässig jämförelse med alternativa passiva åtgärder ska ligga till grund för beslut om komfortkyla. Kylsystemen ska utföras så flexibla som möjligt, med hänsyn till att verksamhet kan förändras och därmed kylbehovet. Kylsystemet ska byggas på ett så kostnadseffektivt sätt som möjligt med styrande livscykelkostnadskalkyler (LCC) för systemlösningar som är aktuella att installeras, dessa ska viktas mot fjärrkyla där fjärrkyla finns tillgängligt. Viktigt är att beakta möjlighet till frikyla såsom luft, sjö eller berg. Lokala mindre kylmaskiner ska undvikas (minimeras) och endast installeras där lägre temperaturer erfordras t ex för kyl- och frysrum. Små kylaggregat ska i första hand ansluta sina kondensorer till ett befintligt köldbärarsystem. Kylmaskin med eleffekt större än 20 kW ska vara frekvensstyrd med möjlighet att nyttja energi från hetgas och underkylning. Samtliga kylmaskiner med en eleffekt större än 5 kW ska vara försedd med egen eleffektmätare och förberedd för framtida timvärdesuppföljning. Rörsystemen inom respektive byggnad ska utformas/dimensioneras så att de går att användas vid såväl egen kylproduktion som vid köp av fjärrkyla. Rörsystemen inom respektive byggnad ska byggas med möjlighet till utbyggnad. Där så är möjligt ska separata köldbärarsystem för komfortkyla och processkyla installeras. Stadsvatten ska inte användas för kylning. Undantag medges endast för nödkylning till kritisk utrustning. Effekt- och energibalansberäkningar ska alltid utföras och dokumenteras samt kontinuerligt följas upp efter färdigställd installation. Kylning av byggnader och processer För att åstadkomma en god flexibilitet vid val av anordningar för kylproduktion ska kylning av byggnader och processer alltid ske med hjälp av vattenburen kyla.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01

Kod	Text

Mätare
För projektering och installation av mediamätare se ”Locums Projekteringsanvisning Mediamätning” på locum.se/verktygen.

Uppdelning av system
Kylsystemet utformas så att byggnader eller del av byggnad kan stängas av i en situation med begränsade energitillgång eller vid haveri. Urtappningsmöjligheter anordnas vid varje byggnad eller del av byggnad.

För förbrukare av processkyla där avbrott i kylleveranser ej kan accepteras, anordnas nödkylning, normalt via stadsvatten från byggnadens kallvattennät.

Val av köldmedium
Valet av köldmedium ska bestämmas utifrån aktuell f-gasförordning. Kravet idag är att ett köldmedium med GWP-värde under 2500 ska väljas.

För mindre kylenheter med inbyggd kompressor ska köldmedier med ett GWP värde under 150 väljas.

Val av temperatur
Kylsystem med egen producerad komfortkyla ska vid nybyggnad utföras i första hand med en flytande temperatur det vill säga att köldbärarens framledningstemperatur är behovsanpassad via en utetemperatur alternativt en RF-referens.

Befintliga system ska injusteras med en så hög temperatur som möjligt, utan att äventyra funktionen samt att vid kylproduktion med fjärrkyla ska system konstrueras med en god värmeupptagningsförmåga, det vill säga hög returtemperatur.

Ombyggnad
Vid ombyggnad anpassas temperaturerna för kylsystemet till befintliga kyl-installationer, alternativt ska köldbärartemperaturen anpassas lika som vid nybyggnation, där så är möjligt. Ledningar som inte är i drift ska demonteras.

55.1 Undercentralutrustning

Allmänt
Kylsystemets olika anläggningsdelar ska utformas så att differensen avseende fram- och returledningstemperaturerna blir så stor som möjligt både på primär- och sekundärsidan.

För större kylsystem ska det installeras permanenta avgasare.

Endast i undantagsfall får kyltorn och kylning med evaporativ teknik användas.

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Updateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01

Kod	Text

Vid sådan installation ska risken för legionellsmitta beaktas noga bland annat genom regelbundna provtagningar.

Pumpar
Vid val av pumpar beaktas energianvändning och driftkostnad i förhållande till tryckstegring.

För större pumpar studeras om flödesanpassning via varvtalsreglering alternativt pumpar av olika storlek, ger en lägre årskostnad än enbart strypreglering.

Frekvensstyrda pumpar till kylaggregatets förångare får ej installeras.

Huvudpumpar förses med reservenhet i form av en separat pump (ej tvilling-pump).

55.2 Centralutrustningar

Effektbehov, sammanlagring
Det totala maximala kyleffektbehovet, vilket är dimensionerande för distributions-nätet och den kylproducerande enheten, ska beräknas med hänsynstagande till sammanlagringseffekten av olika typer av kyleffektbehov.

Värmeåtervinning
Återvinning av värmeenergi från kylmaskiners kondensorsida ska alltid beaktas samt att man ska utföra en lönsamhetskalkyl som sedan redovisas innan beslut fattas.

Uppdelning av aggregat
För att tillgodose en redundans i kylproduktionen ska köldmediesystem uppdelas i flera kretsar, gäller i första kylsystem som försörjer byggnader med viktiga sjukvårdsfunktioner.

Systemtemperatur
Kylsystem utförs med en så hög temperatur som möjligt. Val av system-temperaturer ska alltid ske med hänsyn till kylobjektet och med bibehållen funktion.

55.3 Ledningsnät

Allmänt
Rörsystem ska utformas så att en utbyggnad av distributionsnätet kan utföras med bibehållen stamledning samt med redan förberedda och strategiskt placerade röravstick med installerade stamventiler för injusteringsmöjligheter.

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Kulvertar Ledningar för kyldistribution förlagda åtkomliga i installationskulvertar utgör ur drift- och säkerhetssynpunkt det bästa alternativet. Denna lösning bör därför komma till stånd om inte starka skäl talar för andra alternativ. I mindre sjukhus kan förläggning i kulvertar som utnyttjas även för andra ändamål såsom transporter, gångtrafik etc. godtas. Till mer perifera byggnader inom sjukhusområdet kan markförlagda s.k. rörkulvertar godtas. Åtkomlighet För att säkerställa kylanläggningars funktion anordnas ledningsnät så att kontroll av drifttillstånd samt korrigerande åtgärder underlättas. Förläggning Ledningar ska förläggas så att skador till följd av utläckande vatten begränsas. I första hand förläggs ledningar friliggande. Där så påfordras av t.ex. hygienskal ska ledningar förläggas dolda. För ledning som förläggs dolt ska följande villkor uppfyllas: • Ledningen ska vara utförd av material som påvisas ge god säkerhet mot korrosion och dylikt • Ledningen ska vara utan fogar eller hålla motsvarande säkerhet • Ledningen ska vara täthetskontrollerad och betryggande tät innan ledningen kläds in Samtliga ledningars förläggning ska vara angiven och måttsett på relationsritning oberoende av typ och förläggning. Isolering Ledningssystemet isoleras mot kylförluster samt för skydd mot kondens. För större ledningar med dimension större än 80 mm beräknas och projekteras isoleringen efter hänsyn till energipris och mediets temperatur. Isoleringen anpassas efter våt eller torr kyla i distributionssystemen. Avstängningsventiler, reglerventiler, silar samt övrig platsutrustning isoleras med samma isoleringstjocklek som tillhörande rörledning. Daggpunktsreglering kan erfordras. Bromerande flamskyddsmedel i isolering får ej användas. Dolda ledningar För ledning som inte förläggs enkelt utbytbar ska följande villkor uppfyllas:					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
	• Ledningen ska vara utförd av material som påvisats ge god säkerhet mot korrosion och annan skada i minst 30 år. • Ledningen ska vara anordnad så att den i fråga om täthet och beständighet är likvärdig med ledning utan fogar. • Ledningen ska vara täthetskontrollerad och påvisad vara betryggande tät innan ledningen kläds in. Dessutom gäller att för både dolda och icke utbytbara ledningar ska förläggningen vara måttsatt på relationsritning. Injusteringsanordningar Instrykning ska kunna ske gruppvis vid stamledningar samt vid kylförbrukande enheter. Vid behov förses även grenledningar med reglerventil Varje cirkulationskrets och stamledning förses dessutom med mätuttag för flödesmätning. Vid planering av mätuttag och/eller strypventiler för flödesreglering beaktas strömningshinder i systemen såsom krökar, avgreningar, givare och dylikt. För att angivna värden för mätanordning, eller motsvarande, ska gälla krävs normalt att strömningshinder inte placeras närmare än sex ledningsdiametrar före respektive två ledningsdiametrar efter anordningen. Reglerventiler ska placeras lätt åtkomliga och försedda med mätuttag för flödesmätning. Där det är möjligt ska styrventil inkl. ställdon till kylbaffel placeras i korridor utanför rum där kylbaffeln är placerad. 55.4 Platsutrustning Utförande Kylförbrukande enheter förses med reglerbar strypanordning samt avstängningsmöjligheter. Där risk för kondens på kylförbrukande enheter föreligger anordnas dränering. Termometrar etc. monteras så att kondens inte påverkar mätresultat och/eller orsakar skada på material.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
56	VÄRMESYSTEM Allmänt Anslutning till befintligt fjärrvärmenät i eller kringbyggnader ska ske där så är möjligt, i annat fall installeras lokal värmeläggning med erforderlig effekt, godtagbar funktion och utförd för en minimerad energianvändning. Vid planering av byggnadens värmesystem ska transmissionsförluster identifieras och ligga till grund för en energiberäkning samt dokumenteras. Värmesystemet ska byggas på ett så kostnadseffektivt sätt som möjligt med styrande livscykelkostnadskalkyler (LCC) för systemlösningar som är aktuella att installeras, detta inkluderar även värmepumpssystem. Datoriserade effekt- och energibalansberäkningar ska alltid utföras och dokumenteras samt kontinuerligt uppdateras genom projektet. <i>Se avsnitt 5.7 Kostnadskalkyler.</i> Uppvärmning av byggnader För att åstadkomma en god flexibilitet vid val av anordningar för värmeproduktion ska uppvärmning av byggnader ske med hjälp av vattenburen värme. Sekundärsystem ska i första hand utformas som 2-rörs system med vattenburna radiatorer. Radiatorerna dimensioneras för att upprätthålla en rumstemperatur på 24° utan stöd av luftbehandlingsanläggningen. Uppdelning av system Stor vikt ska läggas vid zonindelning av värmesystemet med hänsyn till solinstrålning, byggnadens konstruktion, byggnadens läge, innerzoner, ev. källare etc. för att skapa möjligheter till sänkning av medie- och rumstemperaturer. Systemtemperatur Värmesystem för nybyggnad utförs som lågtemperaturssystem. Framledningstemperaturen ska kompenseras med utetemperaturgivare. Radiatorssystem Radiatorer ska svara för uppvärmningsbehovet vid transmissionsförluster och i förekommande fall undertempererad tilluft, samt okontrollerad luftväxling, så kallad ofrivillig ventilation genom ytterväggar och tak. Radiatorer förses med termostatventil med maxbegränsning.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01

Kod	Text

Viktigt är att undvika möjligheten till en uppvärmning och nedkylning samtidigt inom samma zon.

Isolering
Ledningssystem med tillhörande utrustning i undercentraler etc. isoleras så att kraven enligt gällande version av AMA VVS & Kyl uppfylls.

Mätare
För projektering och installation av mediamätare se "Locums Projekteringsanvisning Mediamätning" på locum.se/verktygen.

Ombyggnad
Vid ombyggnad anpassas temperaturerna på värmesystemet till befintliga värmeinstallationer. Ledningar som inte längre är i drift ska demonteras. Vid demontering av rörledning ska angränsande ledningar proppas så nära huvudledning som möjligt.

Revidering av relationsritningar och driftkort ska utföras direkt efter det att ombyggnaden är färdigställd.

Markvärme
Vattenburen värme ska användas vid installation av markvärme, som ska konstrueras med en systemlösning för lägsta möjliga energianvändning.

Vid helikopterlandningsplatser installeras alltid värme. Här erfordras betydligt högre installerad effekt än vid normal markvärme med hänsyn till att snön ska smältas kontinuerligt.

Värmeåtervinning från kylmaskiner bör tillämpas där det är lämpligt.

Frysskydd ordnas så att kall värmebärare från markslingorna ej kan skada värmeväxlare med mera.

56.1 Undercentralutrustning

Allmänt
Undercentraler ska utföras så att de kan anslutas till fjärrvärme enligt fjärrvärmeleverantörens föreskrifter, där det är relevant.

Värmesystemets olika anläggningsdelar ska utformas så att differensen avseende fram- och returledningstemperaturerna blir så stor som möjligt både på primär- och sekundärsidan.

Anslutningsmöjlighet av mobil värmecentral till undercentral vid reservdrift ska alltid finnas tillgänglig.

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
För avgasning av större värmesystem installeras permanenta avgasare. Zonindelning Zonindelning kan undvaras vid nybyggnation dock bör det utvärderas om det ska bibehållas vid ombyggnation, där det redan är installerat. Pumpar Vid pumpval beaktas energianvändning med hänsyn till pumpens tryckuppsättning. Huvudpumpar förses med reservenhet i form av en separat pump (ej tvilling-pump). Huvudpumpar ska utrustas med extern frekvensomformare. 56.2 Centralutrustningar Effektbehov, sammanlagring Det dimensionerande totala värmeeffektbehovet för distributionsnätet med mera ska beräknas med hänsyn till sammanlagringseffekten från olika typer av värmeeffektbehov inklusive en eventuell systemutbyggnad. Uppdelning av aggregat En värmeförsörjningsanläggning med pannor, värmepumpar etc uppdelas i enheter och anordnas så att dess årsverkningsgrad anpassas till kravet på god energihushållning. Bland annat studeras om separata och eventuellt lokala aggregat för beredning av varmvatten sommartid ger lägre årskostnad än vid en central varmvattenberedning. Systemtemperatur Systemtemperatur ska hållas så låg som möjligt för att minimera energianvändningen. 56.3 Ledningsnät Allmänt Schakt förses med dörr och golv i varje plan. Större schakt som är öppna mellan våningarna förses med dörr och gallerdurk i varje plan. Kulvertar Ledningar för värmedistribution förlagda åtkomliga i installationskulvertar utgör ur drift- och säkerhetssynpunkt det bästa alternativet. Denna lösning bör därför användas om inte starka skäl talar för andra alternativ.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
I mindre sjukhus kan förläggning i kulvertar som nyttjas även för andra ändamål godtas. Till perifera byggnader inom sjukhusområdet kan markförlagda så kallade rörkulvertar godtas. Avledare för luft eller gas Avluftare bör utformas så att vätskans luftinblandning ges god möjlighet till avskiljning samt och så att spillrör dras till golvbrunn. Förläggning För att underlätta städningen placeras radiatorer och värmerör lätt åtkomliga. Ledningar ska förläggas så att skador till följd av utläckande vatten begränsas. I första hand förläggs ledningar friliggande om inte vårdhygieniska aspekter kräver dold förläggning. För ledning som förläggs dolt ska följande villkor uppfyllas: • Ledningen ska vara utförd av material som påvisas ge god säkerhet mot korrosion och dylikt • Ledningen ska vara utan fogar eller hålla motsvarande säkerhet • Ledningen ska vara täthetskontrollerad innan ledningen kläds in. Samtliga ledningars förläggning ska vara angiven och måttsatt på relationsritning. Injusteringsanordningar Instrykning ska kunna ske gruppvis vid stamledningar, vid behov förses även grenledningar med reglerventiler. Reglerventiler ska placeras lätt åtkomliga och försedda med mätuttag för flödesmätning. 56.4 Platsutrustning Utförande Radiatorer och konvektorer ska förses med reglerbar strypanordning samt automatisk termostatventil. Inbyggda radiatorer och konvektorer förses med separat känselkropp. Radiatortermostater, maxbegränsade Vid val av maxbegränsningstemperatur, som ska dokumenteras, ska det aktuella behovet av godtagbar rumstemperatur beaktas.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
57	LUFTBEHANDLINGSSYSTEM Allmänt System ska delas upp avdelningsvis där temperaturkrav, hygienkrav etc. beaktas. Exempelvis ska infektionsavdelningar alltid förses med egna separata system. Operationsrum och uppdukningsrum ska betjänas med separata system i förhållande till andra verksamheter och typrum. Frågan om flera sådana rum med höga hygieniska krav ska betjänas av samma aggregat och i så fall hur många, är i första hand en fråga om graden av robusthet som måste lösas inom projektet, i samråd med verksamheten. Luftbehandlingsanläggning ska anordnas så att uteluftflödet kan minskas när byggnaden eller del av den inte brukas. Möjligheten för variabla flöden ska alltid beaktas för lokaler med varierande ventilationsbehov. Se även typrum med gällande funktionskrav i PTS-databasen. Centralutrustningar Vid planering av centralutrustningar beaktas kravet på skydd mot störande ljud. Vidare beaktas placering och utformning av schakt, utbyten av aggregatenheter, filter etc. med hänsyn till framtida om/eller tillbyggnad. Vid val av centralutrustningar, ska teknisk/ekonomisk jämförelse utföras och redovisas. Vid sådan jämförelse beaktas bl.a. följande: • Uppdelning av anläggningen så, att lokaler med begränsad nyttjandetid kan stängas av från den del som fordrar dygnet-runt-drift • Olika typer av värmeåtervinningssystem, deras ekonomi, platsutrymme och skötsel. • Vid upphandling av aggregat ska en utvärdering av livscykelkostnaden, LCC, utföras. Tekniska krav Värmeåtervinning ur frånluften ska anordnas. I rum med forcerad luftväxling måste påverkan på angränsande utrymmen analyseras. Vid dimensionering/upphandling av aggregat ska beräkning av livscykelkostnad användas och verkligt utfall följas upp/besiktas. Zonindelning av luftbehandlingssystem med avseende på temperaturnivåer ex. norr/söder fasad, ska beaktas.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Samtliga don bör vara utförda så att luftflödet kan mätas och justeras. Där så inte är fallet, ska anslutningskanalen vara försedd med mätbart injusteringsspjäll. Kanalsystem inklusive varje drift- och underhållskrävande komponent i det, ska utformas med god åtkomlighet. Flödesmätning ska även kunna utföras för en avdelning eller ett våningsplan. Till- och frånluftskanaler ska förläggas så att de är åtkomliga för rensning. Samtliga kanaler ska förses med rensluckor placerade på sådant avstånd från varandra att man med normalt tillgängliga rensredskap kan nå alla delar av luftdistributionssystemet som behöver rensas. Placering av spjäll, rensluckor och övrig utrustning som erfordrar service och underhåll förordas i första hand i teknikutrymmen. Lägsta möjliga tryckfall ska eftersträvas i kanalsystemet för en låg energianvändning samt för att möjliggöra utbyggnad av ventilationssystemet. Luftintag Uteluftsintagen placeras med hänsyn till väderstreck, trafik etc. Vid planeringen ska särskilt beaktas åtgärder till förhindrande av igensättning med is och snö i intagsgaller och förfilter. Intagskanaler utförs med förstoring av kanalarean och förses med tråg i botten, dränering samt inspektionsslucka/dörr. Luftbefuktning/-avfuktning Generellt erfordras inte befuktning vare sig av medicinska skäl eller från komfortsynpunkt. I framförallt centrala sterilförråd finns det dock ofta ett behov av avfuktning eftersom förpackningarna inte får utsättas för luft med RF >70 % under en längre tid. Luftflöden Luftflöden för de specifika rumstyperna som förekommer i Region Stockholms fastigheter förvaltade av Locums finns i PTS-databasen som nämnts ovan. Det är att betrakta som minimikrav som får ändras i konkreta fall om det går att motivera. Beslut om avvikelse ska fattas inom projektets styrgrupp. Överluft Överluft får användas om hygienkrav, akustikkrav och dylikt tillåter. Invändig isolering Invändig isolering av ventilationskanaler får ej förekomma.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Verksamhetsanknutna installationer För att rätt kunna kartlägga ytbehov och dimensionera centralanläggningar är det av stor betydelse att för verksamhetsanknutna installationer, avseende exempelvis operationssals- och dragskåpsventilation, prestationsgränser, samtidighetsfaktorer samt krav på utbytbarhet fastställs i tidigt skede och dokumenteras. Placering av till- och frånluftdon Vid utformning och placering av till- och frånluftsdon ska risker för drag och kortslutning beaktas. Hög luftutbyteseffektivitet ska eftersträvas. Minst godtagbar är BBR-krav (40%). I uppvakningsrum bör frånluftsdonen placeras lågt och helst nära patientens huvud eftersom anestesigaserna är i regel tyngre än luften och lämnar patienten gradvis direkt efter operationen. För hygienrum (duschrum, sköljrum, toaletter etc.) godtas överluftsföring i kombination med frånluft. Vid anordnade av till-, från- och överluftsdon i våtrum beaktas särskilt behovet av god genomventilering för undvikande av stillastående luft och därmed ökad risk för fukt- och mögelproblem. Ljudkraven från WC till korridorer ska beaktas vid installation av överluftdon till WC. Strömningsteknisk utformning Med hänsyn till framtida utbyggnader ska kanalsystemet inom fläktrum och aggregat överdimensioneras till ett riktvärde av ca 20 % utom för operationsventilation o.d. med höga flöden som dimensioneras efter standarder eller specifikationer. Stor vikt bör ägnas åt detaljprojekteringen så att tryckförluster i kanalsystem och aggregat minimeras. Härvid beaktas särskilt följande: • Kanaldetaljer, såsom böjar, avgreningar och areaförändringar, utformas strömningstekniskt riktigt. • Apparatdelar, såsom batterier, spjäll och ljudfällor placeras så att luftflödet blir jämt fördelat över frontarean. • Vid projektering av fläktars anslutning till kanalsystem, sug- och tryckkammare etc. tas hänsyn till systemeffekter så att strömnings-förhållanden inte skapar onödigt tryckfall. • Utöver vad som anges i gällande VVS-AMA anordnas ledskenor på sådana ställen där följden blir ett bättre strömningsförhållande.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Updateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01

Kod	Text										
	Rekommenderade lufthastigheter anges i tabellen nedan: <table border="1"> <tr> <td>Aggregatsdelar</td> <td>1,8 m/s ¹⁾</td> </tr> <tr> <td>Schakt</td> <td>3 – 5 m/s</td> </tr> <tr> <td>Huvudkanaler</td> <td>3 – 4 m/s</td> </tr> <tr> <td>Grenkanaler</td> <td>2 – 3 m/s</td> </tr> <tr> <td>Luftintag</td> <td>max 2,0 m/s beräknat på bruttoarean</td> </tr> </table> <i>1) Om det finns risk för kondensutfällning vid kylbafflar t.ex. vid avfuktning via kylbatterier, bör fronthastigheten för kylbatterier inte överstiga 2m/s.</i>	Aggregatsdelar	1,8 m/s ¹⁾	Schakt	3 – 5 m/s	Huvudkanaler	3 – 4 m/s	Grenkanaler	2 – 3 m/s	Luftintag	max 2,0 m/s beräknat på bruttoarean
Aggregatsdelar	1,8 m/s ¹⁾										
Schakt	3 – 5 m/s										
Huvudkanaler	3 – 4 m/s										
Grenkanaler	2 – 3 m/s										
Luftintag	max 2,0 m/s beräknat på bruttoarean										
57.1	Centralutrustning Allmänt Vid planering av centralutrustningar beaktas kravet på skydd mot störande ljud. Fläktar får endast i undantagsfall placeras utomhus på yttertak. Fläktar placerade på yttertak ska förses med gångbryggor och stegar för att möjliggöra skötsel och underhåll. Förvärmning Där hög funktionssäkerhet eftersträvas anordnas förvärmning för att skydda filter mot vätning. Luftfilter Filter för allmän ventilation ska följa väljas enligt standard ISO 16890 och vara Eurovent certifierade. Luftfiltren ska uppfylla krav enligt RISE (f.d. Sveriges Tekniska Forskningsinstitut) P-märkning eller motsvarande krav hos likvärdigt ackrediterat certifieringsorgan (tredjepartskontroll lika P-märkning). Vid val av högeffektiva filterklasser avseende EPA, HEPA och ULPA se SS-EN 1822/SS ISO 29463. För operationsrum se tekniska specifikationen SIS-TS39. Finfilter skall vara av glasfiberfilter i filterklass ePM1 med minst 65% (f.d. F7) alternativt 85 % (f.d. F9) då som förfilter före Hepa-filter. HEPA 14 bör, om möjligt, vara av typ polymernanofiber eller liknande för lägsta tryckfall. Luftfilter av typ påsfilter ska vara enligt standardmodul: helfilter 592x592 samt min 500 mm och max 640mm djup. Halvfilter 592x287 samt djup lika helfilter. Längden 640mm ska premieras om möjligt då detta ger bäst energiprestanda.										

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
	För samtliga filterklasser gäller minst 10 påsar för helmodul och 4 påsar för halvmodul. Ramar ska vara av stål. Vid samtliga filter monteras tryckdifferensmätare av U-rörstyp. Märks med begynnelse- och sluttryckfall. Filter ska väljas utifrån bästa energiprestanda och driftkostnader. Lägst energiklass: B enligt Euroventcertifiering. För vissa typrum som centralt sterilförråd, operationsrum, uppdukningrum och vissa vårdrum på infektionsavdelningen fordrar verksamheten högre tillufts kvalitet än vad som i övrigt godtas. Filterklassen för sådana typrum ska vara som lägst klass-ePM1 90%. Dessa filter placeras så nära tilluftsdon som möjligt och ska alltid föregås ett s.k. förfilter av lägsta klass ePM1 65% eller bättre. Efter ePM1 90% filtret ska finnas tättslutande spjäll av klass 4 för att hindra nedsmutsning av den rena sidan vid driftstopp samt för att möjliggöra filterbyte utan kontaminering av kanalsystemet efter filtret, nedströms. Oavsett val av värmeåtervinningstyp (vätskakopplade, roterande eller korsvärmeväxlare) ska både tilluftsflöde och frånluftsflöde filtreras Värmeåtervinning Generellt gäller att höga verkningsgrader på återvinningsanordningar ska eftersträvas. Val av värmeåtervinningssystem ska göras med hänsyn till de hygienkrav som ställs för de lokaler som respektive luftbehandlingssystem betjänar. Vid val av värmeåtervinning för operationsventilation se rekommendation i SIS-TS39. Vid värmeåtervinning eftersträvas den högsta temperaturverkningsgraden. Termometrar monteras i uteluftskanal, avluftskanal, gemensamma till- och frånluftskanaler, kanaler före och efter värme-, kyl- och återvinningsbatterier samt värmeväxlare. Luftvärmeväxlare Lamelledningen i luftvärmeväxlare ska vara min 2 mm. Då förutsätts att filter med minst klass ePM1 65% placeras före luftvärmeväxlaren. Luftbatterier som värmer uteluft ska utföras med cirkulationspump i kretsen mellan styrventil och luftbatteri. För samtliga luftvärmeväxlare gäller att de ska kunna rengöras från båda luftberörda sidor. Detta innebär att batterier inte får monteras intill varandra eller andra aggregatdelar. Beroende på batteristorlek anordnas ett utrymme av 400 – 700 mm före och efter batteri.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Fläktar Fläktstorlek väljs så att maximal verkningsgrad erhålls vid angivna driftdata. För så kallat SFP-tal, som är ett godhetstal för eleffektivitet för fläktar, hänvisas till rekommendationerna från Belok, Energimyndighetens beställargrupp för lokaler.					
57.2 Kanalsystem Allmänt Kanalsystem utförs i täthetsklass C, enligt AMA- VVS & Kyl. Cirkulärt kanalsystem ska vara typgodkänt. Schakt ska placeras så att en generell stomuppbyggnad erhålls. Vidare förläggs det om möjligt så, att speciell utformning av stomkomponenter undviks och så att distributions-systemet ges en symmetrisk och enkel utformning. Schakt ska inte utgöra sådan bärande del av stommen som skapar begränsningar med avseende på möjligheterna att utföra håltagning för horisontell respektive vertikal kanaldragning. Kanalsystem ska utformas så att varje grenkanal och don ska kunna mätas och ställas in med enkla metoder. Se vidare i Bilaga 2. Kanalsystem mellan-HEPA-filter och rummet ska vara i skarvfritt utförande, sprittvättad kanal och inte längre än 10 m alternativt vara utformat enligt relevanta anvisningar eller standarder. Låga tryckfall eftersträvas i kanalsystemen så att tryckskillnaderna mellan längst bort belägna don och de närmast fläktarna placerade donen är små. Injusteringsdon av typ IRIS får inte installeras och där de förekommer, får inte användas som mät punkt för kontroll av luftflöden p.g.a. ej acceptabla mättoleranser. Spjälltypen får däremot installeras och användas som strypspjäll. Val av injusteringsdon för kontroll av luftflöden ska väljas med låga mättoleranser. Ombyggnad Vid ombyggnad ska följande utredas: • Kontroll av kanaltäthet utförs antingen okulärt eller via provtryckning • Kostnadsjämförelse görs mellan rengöring samt eventuell tätning av befintliga kanaler och utbyte till nytt kanalsystem • Dons funktion och standard • Är tillgängliga luftflöden godtagbara eller måste anpassning ske till gällande normer? • Befintliga systems injusterbarhet.					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Updateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
	• Avvägning mellan åtgärder avseende kanalsystem och byggnadstekniska åtgärder görs så att jämförbar kvalitet erhålls. Exempel på detta är att när omfattande byggnadstekniska åtgärder vidtas är det vanligen motiverat att även åtgärda/byta stora delar av kanalsystemet och då i första hand avseende horisontellt förlagda kanaler i våningsplan i berörda delar av byggnaden. • I samband med projektering av ombyggnad skall följande beaktas: - Helhetsbedömning av befintligt ventilationssystem med avseende på funktion och kapacitet omfattande-aktuella till- och frånluftsaggregat med tillhörande schaktkanaler samt luftflöden till övriga delar/plan som ej ingår i ombyggnaden. - Val av lämpliga mätpunkter för referensmätningar av tryck/flöde i andra grenkanaler som betjänas av det aktuella ventilationssystemet. - Säkerställande av funktion i hela ventilationsanläggningen efter genomförd ombyggnad. Funktion och utförande Fördelnings- och grenkanaler förses med erforderliga avstängnings- och injusteringsdon. Vid val av injusteringsdon beaktas ljudalstringen vid drift-tryckfall och eventuella behov av ljuddämpare. På grund av den relativt stora ökning av tryckuppsättning i kanalsystemen som konstantflödesdon normalt erfordrar, ska lösningar som inte kräver sådana don prioriteras. I undantagsfall får konstantflödesdon insättas efter samråd med Locum, exempelvis där konstant luftflöde måste upprätthållas av säkerhetsskäl. Isolering Kanalsystem isoleras mot värme- respektive kylförluster. Normalt erfordras detta ej för synliga grenkanaler. Temperaturstegring i tilluftskanal efter fläkt ska begränsas till +2 °C då tilluften används för reducering av rumstemperaturen. För intagskanal för ouppvärmad uteluft, beaktas risken för kondensutfällning. Åtkomlighet Större ventilationsschakt förses med golv och branddörr i varje våningsplan. Plats reserveras för framtida kanalmontage. Varje service- och underhållskrävande komponent i kanalsystemen ska vara lämpligt placerade ur skötselsynpunkt. Injusteringsspjäll i kanalsystem ska placeras så, att mätsträcka för prandtlrörmätning erhålls. Beräknat instrypningsvärde ska anges.				

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
Flödesmätning Kanalsystem utformas så att mätning av luftflöde möjliggörs för respektive grenkanal eller motsvarande. Luftfördelning Kanalsystemet ska utföras så att jämn luftfördelning kan upprätthållas. Särskilt beaktas kravet på stabil luftfördelning vid anläggningar med olika luftflöden. Tryckfallet över sämst belägna tilluftsdon ska vara så lågt som möjligt, dock aldrig lägre än 25Pa. Med don avses även kombinationen don och strypdon. Strypdon ska vara reglerbara. Kanaldetaljer utförs normalt av fabrikstillverkade komponenter såsom böjar, T-rör, korsrör och dimensionsförändringar. Rensning av kanaler Rensluckor sätts in dels för inspektion av kanalsystemen, dels för rensning. Eftersom det finns viss risk för luftläckage vid rensluckor bör dessa sättas in endast där de är nödvändiga. Kanaler med speciella renhetskrav Kanaler mellan filter av F9 eller bättre klass och don utförs så att dessa i sin helhet lätt kan rengöras. Förläggning Tillsyns- och underhållsmöjligheterna ska beaktas t.ex. genom att spjäll för grenkanaler ej förläggs över fasta undertak. Då spjäll finns ovan fasta undertak ska lätt öppnad lucka anordnas. Mätning och injustering av luftflöden Luftbehandlingsanläggningarna ska utformas så att mätning av luftflöden kan ske enligt FORMAS rekommendationer, "Metoder för mätning av luftflöden i ventilationsinstallationer". Vid injustering ska de projekterade luftflödena för varje rum anges i de av Locum upprättade mallarna för injusteringsrapport. Injusteringsarbeten ska göras i enlighet med Råd och anvisningar för injustering av ventilationssystem, se Bilaga 2. Den enda injusteringsmetoden som får tillämpas är proportionalitetsmetoden. Vid planering av mätuttag och/eller strypspjäll för flödesreglering beaktas strömningshinder i systemen såsom krökar, avgreningar, givare och dyl. För att angivna värden för					

Processägare Fastighetsdirektör Akut	Processledare/Uppdateringsansvarig Specialist VVS	Kvalitetssamordnare Kvalitetschef	Skapat 2007-10-10	Senast ändrat 2022-07-01	Godkänt 2022-07-01
Kod	Text				
mätanordning, eller motsvarande ska gälla krävs normalt att strömningshinder ej placeras närmare än sex diametrar före respektive två diametrar efter anordningen. Injusteringsanordningar ska placeras lätt åtkomliga. Så kallade "klackade spjäll" där man öppningsbegränsar ställdonet räknas inte som varaktig injustering. Dragskåp Dragskåp får inte kopplas in på den allmänna ventilationen. Flera dragskåp godtas anslutna till en gemensam kanal om det i frånluftkanalen från varje dragskåp anordnas ett strypdon med tryckfall av lägst 100 Pa vid det dimensionerande luftflödet. Dragskåp ska förses med en separat frånluftsinstallation med en anordning för erforderlig rening av frånluften, om arbete med särskilt hälsofarliga eller smittfarliga ämnen kan beräknas förekomma. Frånluftskanal i vilken korrosiva gaser avses förekomma, ska förses med en spolningsanordning samt, tillsammans med fläkt, utföras i plast. Om dragskåp är avsett för arbete med radioaktiva ämnen ska Strålsäkerhetsmyndighetens senaste relevanta föreskrifter följas. För närvarande gäller SSMFS 2008:28. Kanaler vid röntgenavdelningar Vid utformning av kanaler i röntgenavdelningar och motsvarande utrymmen, ska samråd ske med berörd strålskyddansvarig sjukhusfysiker. 57.3 Platsutrustning Allmänt Frånluftsdon placeras med ett fritt utrymme av minst 5 cm mellan donet och närmaste hinder (tak, vägghörn, etc.) för att möjliggöra flödesmätning. Närutsug/punktutsug I vissa fall t.ex. gipsrum, kan vårdverksamheten behöva installera specialventilation för att omhänderta föroreningen nära föroreningskällan. Som regel ska sådan ventilation inte sammankopplas med fastighetens allmänna ventilation.					